

• **Вправи з різними предметами** (вимагають предметів, які майже завжди є в ужитку): вправи з м'ячем-їжачком, з прищіпками; нанизування намистин; сортування квасолі і гороху, вправи з нитками.

• **Ігри з пальчиками без предметів з мовним супроводом.** Вправи без предметів можна використовувати де і коли завгодно; вдома, у транспорті.

Вірші, що супроводжують вправи, — це та основа, на якій формується і удосконалюється відчуття ритму. Вони вчать чути рифму, наголоси, ділити слова на склади [10, с. 30].

Отже, незаперечним є вплив дрібної моторики на розвиток дитини. Естетична й етнокультурна направленість виховання пробуджує дітях почуття патріотизму, приналежність до української культури. Розвиток дрібної моторики рук має велике значення для загального фізичного й психічного розвитку дитини протягом усього дошкільного дитинства. Продовжуючи аналогію руки з мозком, можна сказати: саме дрібні м'язи рук, відповідно висщим відділам головного мозку, забезпечують роботу думки й функцію мовлення. Тому тренування рухів пальців рук є найважливішим фактором, що стимулює мовний розвиток дитини.

Література

1. «Прислухайтесь до порад логопеда». Дошкільне виховання № 3-2000 р. с. 16-17.
2. «Пальчики граються», Бібліотека вихователя дитячого садка № 11-12 – 1999 р.
3. «Чарівні пальчики», Бібліотека вихователя дитячого садка № 9 – 1998 р.
4. Програма «Малюємо» с. 122-123, 127.
5. Методичні рекомендації та матеріали до програми «Дитина».
6. «В країні пальчикових ігор». Дошкільне виховання № 1 – 2001 р. с. 12.
7. «Слухняні пальчики» с. 21. Дошкільне виховання № 2- 2001 р.
8. «Розвиваємо дрібну моторику», Розкази онуку № 6 – 199 р. с. 52. , № 4- 2000 р. с. 12. , № 5 – 2000 р. с. 20.
9. «Пальчикові вправи та картинки». Палітра педагога 2003 № 1 с. 28-31.
10. «Пальчикові вправи та картинки». Палітра педагога 2003 № 2 с. 22-24.
11. «Чарівна рукавичка». Палітра педагога 2003 № 2 с. 20-21.
12. «Слухняні пальчики». Дошкільне виховання 2001 № 2 с. 21-22.
13. «Мовленнєва пам'ятка-порадниця» . Дошкільне виховання 2002 № 10.
14. «Пальчикові меблі» . Дошкільне виховання

УДК 373.2:398.1

I. Гут,

здобувач ступеня вищої освіти «магістра»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

I. Gud,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

USE OF FOLK TRADITIONS IN THE AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Анотація. У статті визначено місце вивчення українських народних традицій в процесі навчання, виховання й розвитку дитини дошкільного віку, визначено їх вплив на формування особистості, виховання любові до України, збереження поваги до національної культури, традицій рідного народу. Автор, аналізуючи науково-методичну літературу, розкриває суть поняття «естетичне виховання», обґрунтовує шляхи формування музично-естетичної культури дошкільників засобами музичного національного фольклору. Визначається необхідність вивчення народних традицій у дошкільних навчальних закладах..

Annotation. The article determines the place of study of Ukrainian folk traditions in the process of education, upbringing and growth of a child of preschool age, their influence on personality formation, education of love for Ukraine, preservation of respect for national culture and traditions of native people. The author, analyzing the scientific and methodical literature, reveals the essence of the concept of "aesthetic education", substantiates the ways of forming the musical and aesthetic culture of preschoolers by means of musical national folklore. The necessity of studying folk traditions in pre-school educational institutions is determined.

Ключові слова: дошкільний вік, естетичне виховання, народні традиції, колядка, шедрівка, колискова.

Key words: preschool age, aesthetic education, folk traditions, carol, shchedrivka, lullaby.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, коли в Україні відбуваються значні соціальні зміни, велике значення надається перебудові духовного життя суспільства. У якості найважливіших ставляться завдання виховання морально-естетичних почуттів, формування духовних потреб підростаючого покоління. Один зі шляхів вирішенні цього завдання – залучення до різних видів мистецтва на музичних заняттях у дошкільних навчальних закладах, тому що музика, як один з видів мистецтва, активно впливає на свідомість, виховує людину, формує естетичні потреби.

Аналіз останніх наукових публікацій. Необхідно зазначити, що проблеми естетичного виховання досить ґрунтовно досліджувалися як класиками педагогічної науки (С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський тощо), так і сучасними науковцями (Л. Божович, Д. Джола, І. Зязюн, Д. Кабалевський, М. Кіященко, А. Ковальов, Б. Лихачов, І.Хланти, В.Гошовського, В.Мадяр-Новак, С.Садовенко, Т.Стегайло, Т.Вовк, М. В. Вацьо та інших).

Мета статті: обґрунтування та розкриття вагомості використання національних традицій у вихованні національної самосвідомості та патріотичних почуттів дітей дошкільного віку, визначити шляхи формування музично-естетичної культури дошкільників засобами музичного національного фольклору.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – важливий період у житті людини. У віці від 3 до 7 років формується основа майбутньої особистості, задатки фізичного, розумового, морального розвитку дитини. Виховання дітей на культурно-історичній спадщині, на національних традиціях українського народу є одним з пріоритетних напрямків сучасного дошкільного виховання. Удосконалення суспільства здійснюється через систематичну й спрямовану роботу над розвитком і становленням особистості. І зараз уже ні в кого не викликає сумніву твердження про те, що дітей треба більше знайомити з культурними традиціями, ніж із політичними подіями. Виховувати малят слід на зразках народної творчості, прилучаючи їх до джерел народної мудрості і культури, плекаючи щиру любов до рідного краю. У процесі оновлення змісту освіти варто глибоко усвідомлювати, що кожна цивілізована нація виховує підростаючі покоління на своїх вищих культурно-історичних здобутках, на героїзмі предків. Сучасний світ пропагандує певний стиль культури, певний стиль музики, певний стиль поведінки молодої людини. Цей стиль не є ідеальним з точки зору класичної культури поведінки. Тож ми, педагоги, повинні з самого малечку привити дітям певні ідеали поведінки і культури, в тому числі і певний музичний смак. У своїй роботі з цього питання музичний керівник повинен звернутись саме до народної культури .

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвиток художньо-творчих здібностей.

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення належить естетичному вихованні. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати й творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про внутрішнє багатство.

Як вважає науковець М. В. Вацьо: «Головна запорука успіху естетично-виховного процесу полягає в його відкритості для найрізноманітніших педагогічних ідей. Цей процес повинен бути спрямований на формування загальнолюдських і культурно-національних цінностей, сприяти зростанню інтелектуального та духовного багатства суспільства» [2, с. 6].

Естетичне виховання – це «формування певного естетичного відношення людини до дійсності. У процесі естетичного виховання відпрацьовується орієнтація особистості в світі естетичних цінностей, згідно з уявленням про їх характер, що склалися в даному конкретному суспільстві, та залучення до цих цінностей» [4, с. 42].

Естетична культура суспільства – це сукупність всіх естетичних природних та створених працею людини цінностей, які беруть участь у взаємодії суспільства зі світом, у прагненні суспільства до самовдосконалення особистості – це особистісна якість, яка виражається у здатності та вмінні емоційно сприймати та оцінювати явища життя та мистецтва, прекрасні чи потворні, піднесені чи низькі, трагічні чи комічні, а також перетворювати природу, оточуючий світ, людину за законами краси [8, с. 197]. Вона являє собою цілісну єдність естетичної свідомості та активної естетичної діяльності.

Естетична культура – складова частина духовної культури суспільства та окремої людини. Розглядаючи таке поняття, як естетична культура, вирізняють кілька складових, які входять до її структури: естетичні потреби, естетичний смак, естетичний ідеал тощо [5, с. 218].

«Аналіз філософської та педагогічної літератури дає можливість дійти висновку, що естетичне виховання – це складова процесу розвитку особистості, спрямованого на формування естетичних почуттів, потреб, смаків індивіда за умов його активної діяльності у всіх сферах життя (у тому числі й у мистецтві); місце, роль, мета й завдання естетичного виховання зумовлені епохою й конкретним соціально-економічним рівнем розвитку естетичної та педагогічної думки; досягненням

у цій сфері є формування основних засобів, форм і методів естетичного виховання; головне ж завдання естетичного виховання – формування художньо-естетичних і творчих здібностей дітей. Особливо актуально для українського народу сьогодні збереження національних традицій, української мови, сакрального мистецтва, що становить код нації» – зазначає науковець М. В. Вацьо[2, с. 13].

У сучасній Україні розбудова системи виховання потребує відновити культурні, моральні, трудові, мистецькі, духовні й інші народні традиції. Слід зазначити, що музика була і є невід'ємною частиною усіх цих традицій. Вона супроводжувала людину протягом всього життя. Усе, що пережив наш народ на шляху свого становлення – від племені до нації, його найперші вірування, звичаї, обряди, довілля, характерна праця, любов і врода, всі пов'язані з цим почуття виливались у пісні і там надійно зберігалися. Бо з пісні слова не викинеш, а пісня передавалася з уст в уста і від покоління до покоління [6, с. 70]

Вдосконалення системи музичного виховання молоді торкнулось, асамперед, питань використання українського національного фольклору. І педагоги і музиканти одноставні в тому, що віковічні духовні традиції українського народу повинні стати надбанням молоді. Прилучення дітей до українського музичного фольклору є одним із шляхів духовного відродження України.

«Вже покидаючи материнську утробу немовля ставало частинкою найскладнішої системи світів, які перетинаються, взаємодіють. У практиці родинного виховання залучення дитини до цієї системи починалося з маминої колискової, у якій народ опоетизував природу, любов і ніжність, людяність і добро. – зазначає дослідник А. М. Богуш – У своїй роботі музичний керівник звертається до колискової пісні під час звичайних занять у розспівках і під час співу пісень, організовуючи тематичні заняття з теми «Коліскова пісня», «Мамина світлиця», «Мамина пісня», під час розваг з даної тематики» [1, с. 238]

Усвідомлення дитиною власного «Я» було необхідним для нормального розвитку, тому не випадково в народній культурі цей процес контролювався традицією. З покоління в покоління передавалися образні, римовані тексти забавлянок, ігор, потішок, які легко запам'ятовувалися. Забавлянки є невід'ємною частиною музичних занять у ясельних групах і групах молодшого дошкільного віку [7, с. 6].

У дитячому садку ознайомлення з піснями відбувається під час музичних занять, сюжетно-рольових ігор, а також при підготовці до тематичних розваг. Знання колискових діти можуть використовувати у різних видах ігрової діяльності, наприклад, під час дидактичних ігор «Покладемо Ганю спати», «Катруся хоче спати». Діти разом з вихователем, вкладаючи ляльку до сну, співають українські народні колісанки. З вихованцями старшої групи доцільно організувати вечір українських пісень «Колісковий віночок», під час якого діти заколисують ляльок, ведмедиків, зайчиків, інсценують зміст різних музичних творів. Слухання та виконання дошкільнятами колискових пробуджують у дітей численні емоції, формують патріотичні почуття, уяву, національне світовідчуття і мислення. Також вони вчать дітей розуміти зміст слів як певного об'єднання звуків. Колискові пісні постають могутнім засобом пробудження і розвитку національної самосвідомості, патріотизму і гуманізму підрастаючого покоління. Колискові та забавлянки (утішки) – фольклорні жанри, якими здавна користуються дорослі, спілкуючись з дітьми. Не одне покоління свідомих, патріотично налаштованих громадян починало своє знайомство зі світом поезії саме через ці твори. І зараз, незважаючи на існування великої кількості професійної літератури для дітей, ці твори не втрачають своєї привабливості та дидактичної значущості.

У роботі з дошкільниками народні пісні про маму широко використовуються музичним керівником під час підготовки до таких свят як свято Матері, родинних свят, тематичних занять.

В піснях яскраво відображені побутова та соціальна атмосфера життя народу, його розуміння честі, порядності у взаєминах молоді, в її стосунках із батьками. Життєвацінність людини вимірювалася ставленням до праці. Трудові пісні, що широко використовує музичний керівник у своїй роботі, допомагають засвоїти саме цю культурну традицію українського народу.

Велику роль у посиленні виховного впливу на дитину відіграють народні традиції. Виникнення поряд зі звичаями системи народних традицій спричинило появу дійового чинника, який інтенсивно сприяє свідомому і цілеспрямованому виробленню у підрастаючих поколінь тих розумових, духовно-моральних, господарсько-трудова і фізичних якостей, яких вимагало життя [9, с. 261]. Звичаї та традиції виявлялися і в ставленні до природи, і в поезії землеробів, і в усній народній творчості, і в давніх народних, ремеслах, красі одягу, житла, і у виняткових законах гостинності, і в добрих правилах побуту та поведінки. Звичайно, зміцненню і закріпленню традицій та звичаїв сприяла релігія, під впливом якої знаходилася сім'я, основні етапи життя людини (хрещення, шлюб, похорон). Українцям імпонувала передусім загальнодоступна ідея соціальної справедливості у християнстві (рівність усіх перед Богом), єдність людської історії, засудження

жорстокості, насилля і користоловства, звернення до совісті, честі, милосердя, «внутрішньої свободи» і людської гідності. Вихователю можна організувати пісенні вернісажі «Щедрий вечір», «Весела коляда», свято «Масниці» тощо.

У своїй роботі з побутовими народними обрядами музичний керівник знайомить дітей під час таких розваг як «Квітчання печі» тощо. Неодмінною прикрасою кожної хатини були вишиті рушники. У побуті їх використовували не тільки у прямому значенні, а й для прикрашання ікон, накривання лав. Простий, скромнооздоблений рушник висів у кожній сільській хаті біля порога на кілочку. Ним витирали руки, з ним доїли корову, поралися біля печі. Була традиція накривати рушником хліб на столі. Кожна дівчина готувала собі заздалегідь весільний рушник. У нього вкладалися багато дівочих мрій про одруження, щасливе сімейне життя. Була поширена традиція перев'язувати рушниками сватів в разі згоди дівчини на одруження. Під час шлюбу неабияке значення мав вишитий рушник, на якому стояли молоді під вінцем [1, с. 27]. Розваги, що проводить музичний керівник «Українські рушники-скарби народні навіки», «Мамина світлиця» знайомить малят саме з народною вишивкою.

Багатий наш народ на календарні свята і обряди, що свідчать: наші пращури були працелюбними хліборобами, які любили і шанували природу, вели спостереженні, і все це зумовлювало позитивні зміни у трудовій діяльності. А як багато святкувалися свята: Великдень, Трійця, Івана Купала. Пишними були Різдвяні свята: варили кутю і колядували. Взагалі народно-календарні свята мали великий виховний вплив, оскільки були пов'язані з господарською діяльністю. Окрім цього, вони формували духовну культуру [10, с. 22]. Саме народні календарно-обрядові свята є основною складовою частиною роботи музичного керівника з дошкільниками по ознайомленню їх з культурно-історичною спадщиною українського народу. Це і «Свято врожаю, й «Андріївські вечорниці», «Миколай, іди до нас», «Різдвяне дійство», «Стрітєння», «Весняночка прийшла», «Великдень іде» тощо.

Дошкільнятам можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки, у тематиці яких домінують вітаннявесняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев. Для них властиві закличні інтонації, гуртовий спів в унісон, які супроводжуються хореографічними та пантомімічними елементами (кругові та змійкові крокові рухи, імітація руками росту дерев та злакових і городніх культур) [8, с. 199].

Справжньою скарбницею нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати, є колядки та щедрівки. Колядки і щедрівки викликають у дітей радість, бадьорість, формують оптимістичне світосприймання. У дошкільнят виникає бажання втілювати в життя те, про що вони співають, коли зичать добро працюючим людям. Співаючи чи слухаючи колядки і щедрівки, діти уявляють себе в майбутньому добрими господарями, у яких подвір'я чисте, заметене, хата гарна, по-народному затишно і естетично прибрано світлиця. І, головне, в сім'ї панують взаємна любов і взаємоповага між її всіма членами, чемні стосунки, лад і злагода. Під впливом різдвяних пісень, колядок і щедрівок люди стають добрими, справедливими, милосерднішими. Дошкільнята переконуються в тому, що колядки і щедрівки збагачують людей глибокими душевними та духовними якостями, гордістю за свою господоу і свій край.

Через вивчення та використання українського музичного здобутку на заняттях та у повсякденному житті педагоги мотивують дошкільнят до наполегливості у здобутті знань, умінь та навичок, необхідних для виконання пісенних, танцювальних, ігрових фольклорних творів в концертних програмах, ранках, святах, обрядах. Український дитячий музичний фольклор виконує ще й компенсаторну функцію: голосовий апарат у дошкільнят ще не сформований, а дитячий народний пісенний репертуар дозволяє співати дітям без напруги і отримувати велике емоційне задоволення від співу. Важливим при цьому постає процес природної музично-ігрової діяльності дошкільнят, яка на основі добровільності створює підґрунтя до успадкування багатства духовної скарбниці народу.

На нашу думку, для того щоб процес використання народознавчого матеріалу в практиці дошкільного навчального закладу був ефективним музичним керівникам необхідно дотримуватися певної сукупності взаємопов'язаних педагогічних умов, а саме:

- у процесі добору народознавчого матеріалу необхідно дотримуватись критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості його для дитини;
- використання народознавчого матеріалу в процесі виховання має здійснюватися систематично та цілеспрямовано;
- вивчення елементів народознавства має підтримуватися родиною, бути різноманітним та багатоаспектним.

Разом з тим, зазначимо, що народознавчий матеріал, який музичний керівник планує використати на занятті, має бути доступним для розуміння, не переобтяженим зайвою, занадто

детальною інформацією; співвідноситись із основним програмовим матеріалом, формувати позитивний емоційний досвід.

Висновки дослідження. Отже, проаналізувавши особливості використання культурно-історичної спадщини України в роботі музичного керівника, можна зробити висновок, що народні традиції – це основа культури українського народу, яка може використовуватися педагогом і під час музичних занять, і під час розваг, і під час тематичних заходів. Саме народна культура є тим стимулом, що активізує генетичну глибинну пам'ять людини у дошкільному дитинстві та у дорослому житті.

Перспективи подальших розробок. Перспективи подальших досліджень у галузі естетичного виховання підростаючого покоління пов'язані насамперед з вивченням питань наступності дошкільного навчального закладу та початкової школи у системі національного виховання дітей через призму використання вітчизняних народних традицій..

Література

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
2. Вацьо М. В. Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, напряму підготовки «Початкова освіта». / М. В. Вацьо. – Вінниця, 2015. – 120 с
3. Кабалевский Д. Воспитание ума и сердца : книга для учителя / Д. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1984. – 206с.
4. Краткий словарь по эстетике / под ред. М. Ф. Овсянникова. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с
5. Кривошея Н. Развитие музично-эстетичної культури старших дошкільників засобами музичної казки / Н. Кривошея // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 48, 2014 – С. 217 - 222
6. Лебединська, М Музыка як невід'ємна частина культурно-історичної спадщини українського народу в роботі музичного керівника. / М. Лебединська // Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2015 – С. 70-74. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/5671>
7. Стельмахович М. Українці про сім'ю, рід і родинне виховання/ М. Стельмахович // Дошкільне виховання. – 1991. - № 12. – с 18 – 21
8. Торчинська З.К. Вивчення українського дитячого пісенного фольклору у ДНЗ / З. К. Торчинська // / Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2015. - Вип. 18. - С. 197-203.
9. Шевченко Н. О. Використання елементів народознавства у практиці сучасних ДНЗ / Н. О. Шевченко // Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 берез. 2015 р.) / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ, 2015. – С. 260–266
10. Юхимець Т.О. Формування особистості дошкільника через знайомство з історичною спадщиною козацької доби. / Т. О. Юхимець – Полтава, 2007. – 38 с

УДК [373.015.31:78](076)

А. Джаламага,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Dzhalamaga
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ШЛЯХИ І ЗАСОБИ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

WAYS AND MEANS OF MUSIC AND RHYTHMIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL AGE CHILDRENS

Анотація. У статті розглядається використання музично-ритмічних вправ, направлених на розвиток відчуття ритму, що є складовою художньо-естетичного виховання, різноманітні прийоми формування музичних здібностей засобами музично-ритмічної діяльності; музично-ритмічне виховання дітей молодшого шкільного віку як важлива складова художньо-естетичного виховання,